

Гордійчук Оксана Євгенівна,
Чернівецький національний університет
ім. Ю. Федьковича,

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ОЗНАЙОМЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ТВОРАМИ ПРО ІНКЛЮЗИВНІСТЬ

Анотація. Автором обґрунтовано необхідність підготовки майбутнього вчителя до ознайомлення молодших школярів із творами про інклюзивність; проаналізовано апробацію особливостей ознайомлення з літературною автобіографічною історією-казкою про інклюзивність «Зайчик-нестрибайчик та його смілива мама».

Ключові слова: *підготовка майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному класі; молодший шкільний вік, інклюзивна література, твори про інклюзивність, літературна (авторська) казка, казка про інклюзивність.*

Актуальність окресленої проблеми зумовлена Професійним Стандартом за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», в якому передбачено формування «Інклюзивної компетентності», що спрямована на формування в учнів початкових класів «здатності до педагогічної підтримки осіб з особливими освітніми потребами» (*Професійний Стандарт, с.8*)

Одним із засобів реалізації цієї компетентності є твори про інклюзивність, що сприятимуть формуванню дитячої свідомості та впливатимуть на сприйняття школярами дітей/осіб з інвалідністю. Ми глибоко переконані, що твори про інклюзивність допоможуть молодшим школярам розуміти, приймати та поважати кожну, незалежно від її особливостей, а професійна підготовка фахівця до ознайомлення учнів є вкрай необхідною.

Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних аспектів професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до ознайомлення дітей із творами про інклюзивність та аналізі апробації, виокремлених особливостей ознайомлення з літературною автобіографічною історією-казкою «Зайчик-нестрибайчик та його смілива мама» (*Оксани Драчківської*).

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

На сьогоднішній день створення інклюзивного освітнього середовища та інклюзивне навчання в Україні підкріплено міжнародними правовими актами, вітчизняною нормативно-правовою базою, визначено соціально-педагогічною практикою та стало нормою життя. Навчання, розвитку та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами, в жодному разі, не відповідає національна особливість. Ця проблема, ми переконані, має статус міжнародний. Однак, інклюзивним процесам не завжди відповідає методологічна грамотність та

ефективність. Власне, вчителю-практику вкрай необхідна якісна готовність до роботи в інклюзивному освітньому середовищі.

На це має бути покликаний практико-орієнтований аспект професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи в ЗВО до роботи в інклюзивному класі. Наша стаття буде спрямована на формування мотиваційно-ціннісного, змістово-методичного, операційно-діяльнісного, рефлексивно-оцінювального компонентів професійної готовності майбутнього учителя початкової школи до інклюзивного навчання учнів. Однак, логічність ми вбачаємо у викладі змісту щодо кожної ключової дефініції.

Молодший шкільний вік – важливий період для засвоєння соціальної культури, тому що в цей час закладається ряд новоутворень, що забезпечують ефективність соціального становлення. У молодших школярів встановлюється новий тип взаємин з людьми. Діти засвоюють соціальні й культурні норми, втрачають абсолютну орієнтацію на дорослого та зближуються з однолітками.

За науковими дослідженнями Л.В. Калініної, соціальний розвиток дітей молодшого шкільного віку ґрунтується на таких особистісних утвореннях: мотивація досягнень, позитивне ставлення до себе, адекватна самооцінка, уміння визначати емоційні стани інших людей, сприйнятливність до правильної поведінки в критичних ситуаціях, уміння конструктивно розв'язувати конфліктні ситуації (Калініна, 2013).

Молодший шкільний вік охоплює період адаптації та період індивідуалізації. Прагнення пізнати і увійти у світ соціальних відносин дорослих підштовхує дітей до інтенсивного засвоєння норм, цінностей, установок, що регулюють відносини людей. Важливо, щоб процес соціального становлення особистості учнів, незалежно від їх особливих освітніх потреб, відбувався не стихійно, а з цілеспрямованим спрямуванням учителя.

Одним із інноваційних шляхів у системі інклюзії – є введення соціокультурного матеріалу (інструменту), в освітній процес, який дасть можливість для саморозвитку та саморозкриття молодшого школяра, загалом, та дитини з особливими освітніми потребами, зокрема.

Вихідним матеріалом для розвитку в молодшого школяра соціокультурної та інклюзивної компетентності слугують літературні оповідання та казки з інклюзивністю.

Так, ключовому терміну *«інклюзивна література»* в Україні було дано визначення О. Осмолоською, письменницею та доцентом видавничої справи Київського університету імені Б. Грінченка. Цінним є друк нових видань з оповіданнями про інклюзивність *«Terra інклюзія» (Terra інклюзія, 2019)*, наповненими життєвими ситуаціями про людей з інвалідністю.

Основна функція *творів про інклюзивність* полягає у вихованні провідних моральних цінностей у молодших школярів, зокрема, *«прийняття»*, *«взаємодопомога»*, *«рівність»*.

Відповідно до завдань публікації, важливо розглянути цінність потужного жанру з виховним спрямуванням – *літературні (авторські) казки*.

Так, застосування казкових образів та мотивів в освітньому процесі запровадив В.О. Сухомлинський. За словами педагога: «під впливом почуттів, що породжені казковими образами, дитина вчиться мислити словами», прослідковується так званий принцип доступності (Сухомлинський, 2008).

На сьогоднішній день, зовсім новим жанром літератури, зауважимо, є інклюзивна казка.

Інклюзивна казка – це жанр літератури, який у своєму змісті висвітлює тему включення дитини з особливими освітніми потребами в освітній простір, формує у дітей почуття прийняття кожної людини, незважаючи на її особливості, та акцентує увагу на її особливі потреби.

У контексті професійної підготовки майбутнього вчителя до ознайомлення молодших школярів з казками про інклюзивність, важливим є врахування наступних *педагогічних умов*:

- обґрунтованість вибору літературного матеріалу та його актуальність;
- готовність учителя до довірливого спілкування з дітьми;
- урахування вікових особливостей дітей у доборі казки для ознайомлення;
- цілеспрямоване педагогічне керування процесом поетапної роботи над казкою;
- забезпечення адекватності сприйняття казки та оцінювання дій персонажів;
- спонукання дітей до прийняття самостійних рішень, до самостійного морального вибору;
- формування в учнів почуття впевненості в собі й забезпечення морального благополуччя;
- спонукання до створення доступних умов та розумного пристосування для навчання кожної дитини;
- рефлексія суб'єктами діяльності одержаних результатів.

Професійну підготовку майбутнього вчителя початкової школи розглянемо на прикладі апробації ознайомлення різновікового колективу дітей, незалежно від особливостей, з літературною автобіографічною історією-казкою про інклюзивність «Зайчик-нестрибайчик та його смілива мама», авторки з Буковини Оксани Драчковської (Драчковська, 2019).

Втішно, що казка, написана в Україні, отримала тримала відзнаку конкурсу «Коронація слова» як найкраще інклюзивне оповідання, і вийшла друком у Чернівецькому видавництві «Книги – XXI».

Позаяк, методики вивчення окресленого жанру про інклюзивність в науці допоки нема, тому пропонуємо апробовані *особливості вивчення автобіографічної історії-казки про інклюзивність*:

- робота над передбаченням;
- діалог учнів із гостею-авторкою твору щодо задуму та історії написання казки;
- застосування акровербальної методики в процесі опрацювання казки;

- застосування ейдетики та її прийомів щодо розвитку пам'яті через образне і асоціативне мислення, з метою фокусування уваги учнів на позитиві;
- врахування завдань для всіх типів сприйняття (візуальних, аудіальних, кінетичних);
- залучення всіх учнів класу до зворотного зв'язку;
- презентація вчителем емоційно-ціннісного ставлення до подій та ідеї казки.

Апробацію, виокремлених нами особливостей вивчення автобіографічної історії-казки про інклюзивність, було вперше здійснено на II Марафоні «Інклюзивна спільнота: тут і зараз» під час проведення Міжнародного проєкту «Інклюзивна НЕ!ШКОЛА on-line» (організатори проєкту: ГО «Inclusive Space. Ukraine Community» (Україна, Чернівці) та НО «Inclusive Practices» (Грузія, Урекі).

Знаковою для нас стала зустріч з Девідом Родрігесом, професором, Національним радником з питань освіти Португалії, президентом «Pro-Inclusion» - Національної Асоціації вчителів спеціальної освіти, директором журналу «Інклюзивна освіта» під час першої робочої сесії міжнародної експертної групи з розвитку суспільств, організованої НО «Inclusive Practices» (Грузія, Урекі).

Значущими для нас, наших партнерів і ключовими, в створенні моделі Інклюзивної НЕ!ШКОЛИ on-line, стали слова Девіда Родрігеса: «Неможливо впроваджувати інклюзію безпідставно. Розвивайте спочатку свої школи! Коли буде ґрунт, тоді зможете посіяти насіння інклюзії» (*Девід Родрігес, Урекі-11.04.2019, майстер-клас «Стратегія і практика: як стати ближче до інклюзивної освіти»*).

Власне, учасникам НЕ!ШКОЛИ було запропоновано завдання для міркування: «Яке саме слово відгукнулося вам найбільше з цитати Девіда Родрігеса? Напишіть в коментарях, і воно допоможе в пошуку нашої моделі НЕ!ШКОЛИ, у відродженні партнерського перспективного шляху». <https://www.facebook.com/iplikbez/videos/455016309274589>

Відповіді дітей, команди «Інклюзивне покоління NEXТ», виявилися дуже глибокими і конструктивними:

- «Мені запам'яталася найбільше перша фраза: «Неможливо впроваджувати інклюзію безпідставно». Тому, якщо робити гарну і важливу справу, то потрібно спочатку добре підготуватися і багато чому навчитися» (*Владик Кім*).
- «Дуже важливо в створенні інклюзивної школи розуміння – навіть особисто мені це потрібно» (*Микита Кочерещенко*).
- «Я запам'ятав слова: «розвивайте свої школи». Це означає, що треба розвивати стосунки всередині школи» (*Алімжан Хасен*).
- «Коли буде ґрунт, тоді буде можливість посіяти насіння інклюзії. Треба, щоб була команда. І тоді ми зможемо розвиватися» (*Ілля Кочерещенко*).

- «Мені запам'яталися слова: «грунт» і «впровадження». Я думаю, що люди, які хочуть робити інклюзію, повинні знати, як це робити, як це роблять Саша, Олена і всі фахівці «Inclusive Practices». Також, кожен повинен усвідомлювати, який він робить внесок в загальну справу» (*Альміра Садикова*).
- «Мені запам'яталися слова: «посіяти насіння інклюзії». Тому що, квіточка зростає від насіння. Так само і наша НЕ!ШКОЛА зростає від контактів» (*Бахтіяр Іманбаєв*).
- «Мені відгукнулася фраза, що «не можна інклюзію впроваджувати безпідставно» (*Ярослав Юртаєв*).
- «Якщо не буде ґрунту, то не буде нічого рости. А в нашому випадку, якщо не буде контакту, то не буде інклюзії та розвитку» (*Санжар*).

Ця ініціатива і активність стали авторським задумом з метою реалізації однієї із педагогічних умов – формування готовності майбутнього вчителя початкової школи до інклюзивного навчання учнів, а саме: модифікації практичної підготовки шляхом комплексного оновлення програм навчальних і виробничих практик формальної освіти та залучення майбутнього вчителя початкової школи до неформальної інклюзивної практики <https://www.facebook.com/Inclusive-spaceUkrainian-community-112210550159373/>

Так, неформальна інклюзивна практика студентів спеціальності 013 «Початкова освіта» Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, членів ГО «Інклюзивний простір. Українська спільнота» на онлайн-зустрічі з різнонаціональною, різновіковою командою дітей «Інклюзивне покоління NEXT», як і з нормотиповим рівнем розвитку та особливими освітніми потребами, 14 листопада 2020 року пройшла за темою: «У гостях у казки з життя». В рамках зустрічі відбулося знайомство дітей з авторкою з Буковини Оксаною Драчковською та її сином Назаром, а також ознайомлення з казкою про інклюзивність «Зайчик-нестрибайчик та його смілива мама».

Якісними показниками роботи над передбаченнями, були цілком унікальні відповіді наших респондентів. На запитання для роздумів: «Чому зайчик-нестрибайчик?», діти відповіли:

- «Зайчик-нестрибайчик, бо не навчився стрибати, але дуже хоче».
- «Зайчик-нестрибайчик – це іграшка на підставці-ніжці».
- «Зайчик-інвалід, тому не може стрибати».

Роздуми, щодо питання: «Чому мама – смілива?», були наступними:

- «Бо вона захищає зайчика від хижаків».
- «Бо мама хоче убезпечити зайчика, щоб знову не було в нього травм».

Передбачення щодо життєвих епізодів, чи обставин, за яких людина береться за написання твору, чи казки, діти відповіли:

- «Коли хочать розказати свою історію».
- «Коли відбуваються щасливі моменти – народження дитини. Тому для неї складають казку».

- «Щоб інші люди розуміли, якщо дитина з труднощами, то не треба здаватися, а розвивати, створювати доступність».

Опісля подібних передбачень, відбувся активний діалог дітей із гостею-авторкою твору щодо задуму та історії написання казки. Учасників зустрічі цікавило:

- Як ви стали письменницею?
- Що насправді спонукало Вас до творення цієї історії-казки ?
- Чому саме зайчика обрали героєм?

Як засвідчили емпіричні спостереження за учасниками онлайн-зустрічі, енергія контакту, сила вербальної і невербальної комунікації, вміння говорити душею – це фактори, які посприяли тому, що глибина і філософія автобіографічної історії-казки про інклюзивність «Зайчик-нестрибайчик та його смілива мама» були так продуктивно опрацьовані.

Таким чином, як результатом готовності майбутнього вчителя до ознайомлення молодших школярів із творами про інклюзивність, мають стати системний і цілеспрямований процес залучення до:

- участі студента спеціальності 013 «Початкова освіта» до авторської презентації збірки;
- вибору теми інклюзивного напрямку дослідження науково-практичного проєкту;
- зустріч дослідника з авторкою та прототипом казки (якщо це можливо);
- апробація результатів науково-практичного проєкту;
- аналіз результатів апробації, оприлюднення наукових розвідок за матеріалами дослідження та їх захист.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. За результатами здійсненого дослідження, ми дійшли до наступних висновків:

- Окреслена у статті наукова проблема, є недостатньо розробленою і потребує подальшого теоретико-методичного її вивчення.
- Оповідання про інклюзивність із збірки «Терра інклюзія» загалом, та автобіографічна історія-казка про інклюзивність «Зайчик-нестрибайчик та його смілива мама» зокрема, мають стати сучасними інструментами-засобами інформування молодших школярів про прийняття всіх дітей/осіб в соціумі, незалежно від особливих освітніх потреб, а також можуть бути апробованими, як в умовах традиційного (аудиторного), так і в умовах дистанційного навчання.
- Прийняттю соціумом та підтримці дітей з інвалідністю потрібні системні заняття, зустрічі та інструменти. І, хоча – це складний процес, однак твори про інклюзивність, переконані, є одним із дієвих і доступним засобом у розмовах про актуальні суспільні проблеми та формування в молодших школярів інклюзивної культури.
- Залучення майбутнього вчителя початкової школи до неформальної інклюзивної практики має стати складовою у модифікації формальної

освіти з метою якісної професійної підготовки фахівців до роботи в умовах інклюзії.

Перспективою подальшого дослідження є пошук казок про інклюзивність, написаних українськими та зарубіжними митцями. Зазначимо, що прогнозом є здійснення пошуку інших творів інклюзивного характеру, таких як: вірші, оповідання, поеми, п'єси. Також, нами передбачається дослідження та розробка методики вивчення творів про інклюзивність та ознайомлення з ними молодших школярів.

Бібліографічний список

1. Драчковська, О. (2019). Зайчик-нестрибайчик та його смілива мама. Чернівці : Книги, 2.
2. Калініна, Л. В. (2013). Особливості формування соціокультурної компетенції учнів початкової школи. *Наукові записки*, 340 с.
3. Професійний Стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: затв. наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України № 2736 від 23.12.2020 року. Режим доступу: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Nakaz_2736.pdf?fbclid=IwAR0F9wYvjzmzj4nWdXDjHCXZTRqQUhCi6jx56wFgqH4WpqE2l6R5Ydmxn7Q
4. Сухомлинський, В.О (1977). Вибрані твори. *Радянська школа*. Київ, 670.
5. Terra інклюзія, (2019). Збірка інклюзивних оповідань. Київ : Видавничий центр «12», 256 с.